

TOPIC: TRADITIONAL FISHING
(BALOLO)

INFORMANT: ESEROMI RATU.
(M. 61 YEARS)

PLACE OF ORIGIN: BUKAMA YASAWA.

PLACE OF INTERVIEW: BUKAMA X

DATE: JUNE 1985

INVESTIGATOR: WILLIE DARI
M.

Vinaka, ni bera niu vakamacala taka na qoli vakavanua, au kerea na nomuni veivosati vei kemuni na veituraga i Viti, baleta na Balolo e kilai raraba tu i Viti, e na kena dau cabe. Ia, e na noqu vanua e Yasawa, e nanoqu koro e Bukama, e rua tiko na vula ni Balolo, e na dua na yabaki. Na i matai, me vaka ni da sa kila taucoko tu, na vula ko Okotova, kei Noveba, o ya na vula ni Balolo Lailai, vata kei na kena Balolo Levu. I Yasawa, na kena i katolu tiko, na vula ko Sepiteha. Na Balolo oqo, e dau cabe mai, e kena duadua ga na Turaga na Tui Yasawa. E vaka tokai tiko, me 'Balolo, me kena na Tui Yasawa'. Ia, mai na noqu vanua, e tiko kina na kena Bete. E tiko nakena i tokatoka, e ra dau qarava, e ra dau tea, na kena kakana, e na veiyabaki taucoko. E ratou kila talega na kena i vakatakilakila. E na gauna e dau cabe kina na Balolo, e ratou dau gole e na dua na baravi, na baravi ko ya, e tiko e na baravi vakaturaga, mai

Yasawa. E koto kina e dua na kena daveta, e koto talega kina e dua na kena vakatakilakila, mai na koro turaga mai Yasawa. Ia, au vakaraitaka, me kilai, ni o Bukama, e tu kece kina na veika oqo. E na gauna e sa na cabe kina na Balolo, E na raici na kena vakatakilakila. Na kena vakatakilakila, e vaka na i rairai ni tinani namu. E ratou na kauta mai na kena Bete, e ratou na lai vakacabora na kena i B Sevusevu, e ratou qarava talega na kena Matarawa. E ratou cabora vua, na veika kece, me baleta na kena yaco mai na i vakatakilakila ni Balolo. Oti na kena yaco mai na i vakatakilakila ni Balolo, e ratou na qai vakawaqara e dua na kena buka. E na yasa ni daveta e na i vakatakilakila ni Balolo, e vanua, me raica mai na koro turaga mai Yasawa, ni sa vakarau taga na balolo. O koya o ya, ni vo e dua na siga, me taga na balolo, ni sa yaco mai na kena i vakatakilakila. Ia, na kena yaco mai ki nakoro, e sa na qai mai vakaraitaki. Kevaka e dua ga na i vakatakilakila, e na vakatokai ni dua na Balolo Levu. Se rua se tolu, ia kevaka e mani sivia, limasagavulu, se onosaga vulu, e na sega soti ni lailai na balolo. O ya na i vakatakilakila, o ya mo ni kila na turaga kei na marama. Ia, na ika oqo, e na gauna e sa yacova kina na bula qo na onosagavulu, e se sega niu bau raica e dua na yabaki, me sega i Bukama. E na rawa ni sega na balolo, e na veiyatu yanuyanu balabalavu oqo, e Yasawa. O Bukama, e sega ni rawa. E cabe tiko ga kina na balolo, e kena i balebale, na ika oqo, e qaravi saraga e na kena i qaraqaravi, ma i liu e na gauna e ra se bula kina na i tubutubu makawa. Na kena i tovo kece, e ra qarava kina. Tei na kena uvi, tei na

kena dovu, na veika kece oqo, e vakarautaki tu me baleta na balolo. Ia, kevaka e dau yaco na yabaki, me vaka ni sa cava e dua na yabaki ni tei uvi, e dua na turaga kevaka e qarava tiko na nona tei uvi, e na maroroya tiko e dua na uvi, kevaka e na tarogi yani, vakacava oqo, oqo na i coi ni balolo. O ya na veika e qaravi tiko me baleta na balolo e Bukama. E rawa ni vakadinadinataka, na kena Bete, au na lesuva tale na kena i vakamaçala vei iratou na kena Bete, na vanua e bula kina, e koto kina e dua na kena vatu, e dau laki bulu, e bikai, ni ratou lesu mai, e ratou sa qai mai vakarota, na balolo e na cabe ni mataka. Ia, o ira kece na marama e na koro o Bukama, e sa tu na nodra vakavakarau e na tiki ni gauna o ya, E tali na kena kato vou, e caka na kena lawa vou, e ra biuta na koro, e ra gole ki na baravi, me ra laki waraka kina na balolo. Ia na cabe mai ni vula e na mataka caca, o ya e na raici kina e dua na balolo. E ra dau vakatoka na qase e ke, oqo na 'oco ~~N~~ ni vula'. E tagavi oti na balolo, e maroroi. E ra waraka, ni sa kida na mataka, me yaco mai na balolo. E ra na qoli tiko mai baravi, e na sega sara ni dua na marama e Bukama, me na qoli, ~~æ~~ me na kauta mai na Balolo, i nakoro. E ra na vakatawana ga na nodra kato, ~~æ~~ se na nodra tini laca, o ira na kena turaga, e ra na ~~qsi~~ vakasall~~h~~salu, ka ra kauta na kena i vua, ka ra gole ki baravi, me ra laki raici na marama. Ni ra sa yaco yani ki baravi, e ra na kauta ga mai na balolo, ia o ira na marama, e ra na lako ga e na nodra gade. E na kena i vakarau tudei e Bukama. Ni oti o ya, e sega tale ni dua na ka e qaravi. E ra sa yaco ki nakoro,

e vaka e caka e dua na veisolevuti. Kevaka e dua na gone vou, e na tukuni talega vua, e na caka talega vua e dua na balolo vou. Baleta na nona qoli vou. Kevaka e dua na tinani gone vou e vaka sucu, e na tukuni vua, me lai taga balolo, e na sega ni rawa ni tauvimate. O ira talega na gone, kevaka e dua talega na gone, e davo koto e na nona i davodavo, e na i roqo, e na vakani e na balolo. E ra kaya na i tubutubu, oqori na kakana vou, e sega ni rawa ni vaka tubu leqa. O ya e Bukama, ke au vakamacalataka. E na gauna ni Veitarogi Vanua, e a volai tu e na i Tukutuku ni Kawabula e Bukama, ni cavuti e na vanua o Bukama na Balolo. O ya na i tukutuku ni Balolo. Au vakamacalataka tiko gona yani kina. E kena i vakadinadina ga, ni e na veivanua taucoko, e so e ra lakova ga na balolo e na dua ga na maile, na kena yawa mai na dua na vanua. Ia, i Bukama e sega, e caka sara tiko ga e na mata ni, e na baravi e na koro, e vaka talega kina, e na vei yasa ni baravi taucoko, e tu kina na balolo. O ya na i vaka macala lekaleka ni balolo, kau vakamacala tiko kina vakalekaleka e na i tukutuku ni balolo, e na koro o Bukama, e sa va o ya na kena levu.

Meu vakuria tale na balolo, e na kena i balebale o ni kila na turaga kei na marama. E vakatakilakila taki tiko kina, na nodra qoliva na marama e Bukama, ni vatakilakila ca, kei na i vaka takilakila vinaka. O ira na turaga e ra dau taroga na taro oqo. Ni ra sa lesu mai e na taga balolo o ira na marama. Ni so na gauna ni taga balolo, e dau tu vata na balolo vata kei na soata. E kena i balebale o ya, na gauna ni cagilaba e voleka.

E so na gauna e ra dau taga tu na marama, e ra dau tagava tu na ka ni uvi, kei na drau ni dovu, e ra dau kaya na qase, oqo na i vakaraitaki ni sautu. E sega sara ni cala na veika oqo. Ia, kevaka e tu e so na i vakatakilakila me vaka ni tu na kena Matanivanua. Ni ra davo tu na marama, o ratou na Matanivanua, e sega ni o iratou na Bete, o ratou na kena Matanivanua, e ratou dau lai takiva tiko na wai, e na lomaloma ni bogi, ni sebera ni cila mai na vula ni mataka. Ia, na gauna e ratou sa takiva kina na balolo ni sa tu e ligadratou, e ratou na qai dau kacivaka na vosa oqo: "a ceto, a ceto". E ra qai dau yadra cake na marama, ka ra lako ki baravi, me ra lai taga balolo. O ya na kena kacivaki e na vosa vaka Yasawa. Me baleta na ceto, e kena i balebale, ni sa tiko na balolo. Ia, meu tomana vakalekaleka tale na i vakamacala oqo, me baleta na balolo. E dau i vakadinadina taki talega, vei ira na tinani gone, e maroroi tu na nodra buka. Beka, e dua na ulumatua ni dua na vale, e cola mai na nona buka, ni sebera ni cakava e dua na cakacaka. E dau qai mai maroroi tu, me waraka na gauna ni taga balolo, me qai kena i coi ga, me qai vakawaqari na buka o ya, me baleta na balolo. O ya na ka e baleta na koro oqo. E Bukama, e dau tukuni tu, ni sega saraga ni dua na gauna, niu sa yacova na yabaki onosagavulu oqo ni noqu bula, e sega saraga ni dua na gauna, e yali kina na balolo. E rawa ni yali mai Yasawa I Rara, e rawa ni yali mai Teci, e rawa ni yali mai Dalomo, ka kauta sobu yani kei na kena veiyanuynu, o Bukama ga, e kana ga e na balolo.

-- Eseromi, na taga ni balolo, me vaka o ni tukuna toka vei au, e

tolu na vula, na vula o Okotova, na vula o Noveba, kei na vula o Sepiteba. Na veicakacaka, kei na kena caka vakavanua tu ogo na taga ni balolo, e caka talega e na taga balolo e na vula ko Sepiteba, se e na caka talega e na vula ko Okotova kei na vula o Noveba? E caka ga e na vula ko Sepiteba.

-- Oi, e vakacava na gauna e na vula ko Okovota kei na Noveba, e rawa beka ni o talanoataka vei au na kena i cakacaka, se na kena cakacaka vakavanua?

Na kena i cakacaka vakavanua e ke, e tiko na kena mata Bete, e ratou tawana tiko na kena maka yavusa, e vakatokai tiko na yavusa o ya o 'Valega se o Valegua', o ratou ga o ya, e ratou kena Bete tiko. E liu, ni sebera ni tu e so na sala rawarawa, me baleta na kena vakatetei sobu, na i tukutuku ni dua na taga balolo, ni sebera e dua na siga, ni ratou sebera mai nakena Bete, e ratou na qai cicivaka sobu. Ki na veikoro turaga, e na vanua ogo o Yasawa Me ratou tukuna kina na i tukutuku ni balolo, me na taga e na siga ni mataka. E ratou rawa ni na tukuna talega, ogo e dua na balolo levu, e tolu na kena ulu levu, o koya na i vaka takilakila ni balolo. E tulu tiko, se tolu se va, e vakaraitaki ni balolo levu. Ia, o ya, na vula ko Okotova, sa i koya na vula duadua ni balolo levu, e Bukama.

-- Okotova se Noveba?

Okotova. O ya na vula ni Balolo levu tiko na Noveba, ia e sega soti ni vakilai vakalevu sara i Bukama, e rawa ga ni taga, e sega ga ni vaka na kena levu na kena tagavi, e na vula ko

Okotova.

-- Ekena i balebale o ya, Eseromi, na balolo e taga e na vula ko Sepiteba, o ya na i matai ni balolo e taga?

Nai matai ni balolo. E vakatabkidua ga ki vua na Tui Yasawa.

-- Ia, na balolo e tagavi e na vula ko Okotova kei na Noveba, e wase?

E sa wase. E sa kau sobu i Teci, e kau sobu i Tamusua, me ra vakaivotavota kece kina na lewe ni yanuyan.

-- E dua na kena i vakatakilakila, me vaka o ni tukuna toka vei au, na kena kilai na tagavi ni balolo Eseromi, me vaka o ni tukuna toka, e dua na ka, me vaka na tinani namu. E rawa beka ni o ni tukuna vei au e na cava kina e na kena vakilai ni sa voleka mai na gauna ni balolo?

Io, na i vakatakilakila o ya, na yacana vaka Yasawa tiko na U_lulevu. E vaka ga na i bulibuli ni tinani namu. Ia, e lailai vakalailai na tinani namu, e levu cake o koya. E ~~xxxx~~ rauta beka e va na idi, na kena balavu. Na kena i bulibuli o ya.

-- Eseromi, na tagavi ni balolo oqo, e tiko beka e so na vakatatabu vei ira na marama, se vei ira na turaga e ra na mai tagava tiko na balolo oqo, me vaka beka e so na vakatatabu ni kakana. Me vaka na taga ni balolo oqo, e vakabibi na balolo e kau cake, ki vua na Tui Yasawa, e dua beka na kena vakatatabu?

E sega ni dua na kena vakatatabu, ni balolo. E tukuni ni vaka tarai e na balolo, me laki taga, o koya e dua na gone yalewa, e vakasucu, e ra wa ni lai taga ni mataka, e na sega ni dua na kena mate ~~na~~ e na tauvi koya. E sega ni vakatabui kina e dua na

ka.

-- Tau, o ni tukuna toka, na balolo e tagavi e na vula ko Sepiteba, e na sega ni wase. E rawa beka ni o tukuna vei au, na balolo e na ta e na vula ko Sepiteba, e na kau vakatabakidua saraga i Yasawa i Rara, se e na wase toka beka ga o ratou na Bete, vata kei iratou mai Yasawa i Rara, se vata kei iratou na koro o Bukama?

Ia, na balolo oqo, e liu vei ira na qase, e na gauna ga e tagavi kina, e sa vakadodonu sara ki vua na Tui, me baleta na kena balolo. ~~ka~~

-- E rawa beka ni o talanoataka, na kena kau na balolo oqo, ki vua na Tui mai Yasawa i Rara, na kena cakacaka vakavanua, e na kauta ga o ratou na Bete, se e na caka beka e dua na kena sevutaki na balolo oqo. E rawa beka ni o talanoataka vei au, na kena kau na balolo oqo, ki vua na Tui?

Na gauna e sa na tagavi kina, e sa na mai saqa, saqa oti, e sa kovu e na kena i kovu. Oti o ya, e sa qai nodratou tavi na Mata, e ratou mata tiko ki Yasawa, me ratou qai kauta ki na i tikotiko vaka-Yasawa.

-- Na kena kau oqo na balolo, me vaka o ni sa tukuna oti, e sa na kovu oti toka, e na tuberi e dua na kena kamunaga, se e na kau saraga na balolo, me na lai soli?

E na sega ni dua na kena kamunaga, e sa na kilai ga mai Vale Levu, ni sa balolo ga me baleti koya.

-- Ia, ni ratou sa ciqoma na Tui na balolo e kau cake yani oqo ki vei iratou na mata, e dua beka na ka ni vakavinavinaka e na

solia mai na Tui, se e ratou sa na ciqoma ga, e sa na koya tu?
E na dua tiko na ka ni vakavinavinaka, me baleta ga na veika
ni ulu ni balolo. E rawa ni dua na kamunaga, se me dua na i
vesu na yaqona, me vakatalei sobu mai kina na mata.

-- Tau, ni sa tukuna toka, ni sa voleka mai na gaunaxi ni balolo,
e ratou na gole yani na Bete, me ratou na gole yani i na daveta,
Na vanua saraga e vu mai kina na balolo oqo, e rawa ni o talanoa
taka vei au, e dua beka na kena vonota, se e dua beka na kena
tobu, se na baravi saraga, e ra na tiko kina na balolo oqo?
Ko na vanua e yaco mai kina na i vakatakilakila ni balolo, e
tiko tale e na dua na yasana. O ya na yasana yani i Yasawa i
Rara. O ya, e sega ni dua na tobu, se e dua na vanua e vu mai
kina. E dua tikoga na kena daveta lailai, e ratou na yaco yani,
ni sebera na mataka. E kena i balebale, kevaka me ratou qai
lako ni sa kida na mataka, na i vakatakilakila o ya, e sa rawa
ni kania tale e dua na manumanu, ko e ra dau tu e na veivatu.
E ratou se na lako sara e na mataka lailai, me ratou rawa ni
yaco yani i kea, me ratou kunea. E ratou maroroya mai, ratou
takava, e ratou ologa mai e na dua na i sulu.

-- Oi, e na kau tale mai nakoro?

I nakoro.

-- E mai vakataitaki vei cei?

E ratou na kauta ga ki na nodratou i tokatoka. Na ka o ya, e
sega ni vakaraitaki ki na koro, e ratou qarava tiko ga na i
tokatoka o ya, o ratou na i tokatoka ni Bete ni balolo.

-- Oi, me vaka ni o tukuna toka, o ratou na Bete oqo, e ratou na

vakayacora na kena Sevusevu?

Na sevusevu, e ratou cakava na kena Matararawa.

-- E ratou navakayacora tiko i vei oqo, na Sevusevu kei na Matararawa?

E na caka tiko ga e na nodratou loma ni vale. Ia, na kena i bulubulu, e tiko ga e na nodratou dela ni yavu, ko e vakatokai tiko na Valega, ko e dau qai laki bulu kina.

-- Ni sa caka oti na Sevusevu vata kei na Matararawa, e sa na waqa saraga na buka, se sega?

O ya na baravi e kau mai kina na i vakatakilakila ni balolo. Ni sa raici rawa na i vakatakilakila ni balolo, e sa qai vakawaqari e dua na buka. Na buka o ya, e ra kila mai Yasawa i Rara, ni sa soqomi na i vakatakilakila ni Balolo.

-- Vinaka vakalevu Eseromi, e dua na ka o ni tukuna toka me vaka na vatu. Ko e ratou na qai mai buluta toka o ratou na Bete. E rawa beka ni o talanoataka vei au, na vatu ni balolo oqo, e ratou nabuluta beka i vei, se na gauna cava e na bulu kina na vatu ni balolo oqo?

Na gauna ga e sa oti kina na nodratou Matararawa taka. Oti na kena solo na kena yasi, e sa qai olo e na dua na kumi, e ratou sa qai kauta sobu. E dua ga na vatu levu, e ratou lako ga, e ratou lai kilica ga na vatu o ya, e ratou bika tale yani kina na i vakatakilakila ni balolo o ya, e na veiyabaki kece?

-- Oqo, e dua tiko ga na vatu?

E dua tiko ga na vatu.

-- E voleka i baravi, se e tiko ga i vei?

E tiko ga na vatu oqo, e na yasa ni koromakawa.

-- E dua na ka o ni tukuna tiko vei au Ratu, ni sa voleka mai na gauna ni balolo, e ratou sa vakavakarau o ratou na marama. Me vaka o ni tukuna toka, e na tali toka na kena kato vou, vata kei na kena lawa vou. E rawa beka ni o talanoataka vei au, na lawa vou oqo, na mataqali lawa cava, e ra na vakayagataka tiko oqo o ira na marama?

E so ga na i sulu, me vaka beka na taunamu. E dau cula vaka vinaka, ka dau vakaroti kece sara ki vei ira na marama. Oqo na kena bogi, e ra sega ni dau moce kina. E ra qarava na lawa, e ra qarava na kena kato, oqo e baleta na nodra na lai tavaka na ika vou, se na balolo.

-- Tau, e dua na ka matalia sara toka vei au, ni ra na gole o ira na marama i wai tui, me ra lai taga balolo mai. O ni tukuna toka, ni lai kau mai na balolo, e ra sega ni kauta mai na marama, e ra kauta ga mai o ira na turaga. E dua beka na vuna, e ra sega ni kauta mai kina na balolo o ira na marama i vanua, se ki nakoro?

O ya na kena vakadokadokai, baleta ni tukuni tu, na ika oqo, na ika ni dua ga na yabaki. Ia, e tagavi ga e na dua ga na yabaki, E kena i vakarau, ni kena qolivi e Bukama, e ra qoli balolo ga na marama, e ra biuta tu e na kato, e ra savata na nodra lawa, e ra maroroya, e ra sa qai yaco yani na turaga, me ralai cola mai. E ra vakasalusalu, ka ra qai cola i vanua. Me yacova tu mai na gauna ni kaa.

-- Au vinakata mo ni talanoataka vei au, na kena sa caka mai na

balolo, me vaka o ni tukuna toka vei au, e na caka e dua na kena solevuti. E na kena sa caka mai na balolo. Na solevuti oqo, e ratou na veisolevuti ga o iratou na Bete, kei iratou na Turaga, ko e ra kauta mai na balolo, se e sevu vei ira na marama?

Na kena solevuti taki o ya, e caka ga me baleta na i tuvatuva ni nodra veisolevuti me baleta beka e dua na i tokatoka. E rawa ni kumuna o ira na kakana o ya, me ra veisolevuti taka na kena caka na balolo. Se me baleta e dua na gone vou, me baleta na kena caka e dua na kena buka vou. E ra qai sosogoni vata, me vakaraitaki ni dua na balolo, me baleta e dua na ulumatua/

-- Na veisolevuti o ni talanoataka tiko oqo Eseromi, e na caka tale ga na balolo, e na taga vua na Tui Yasawa, se e na taga tale ga na balolo e na vula ko Okotova kei na vula ko Noveba?

Oqo na ka ga ni balolo ni vula ko Okotova. Na balolo e rauti keda kece. E sega ni vakayacori e na vula ko Sepiteba.

-- Ia, o koya na balolo o ni tukuna toka oqo, e ra narawa ni qoli kina o ira na marama e ra se qai sucu vou ga, se o ira na gone e ra tauvi mate. Oqo na balolo ga ni vula ko Okotova kei na Noveba, se vakaevei??

Na balolo ga ni vula ko Okotova kei na Noveba, e ra dau gole kina, me ra laki qoli mai.

-- E dua tale ga na ka o ni talanoataka tiko vei au Eseromi, me baleta na Matanivanua. E na nodra takia toka na wai, ni se bogi, Na wai cava e ra takiva tiko oqo, na wai ga e loma ni koro, se na wai e navanua e na cabe mai kina na balolo?

Oqo ga na waitui, na vanua ga e cabe mai kina na balolo. I Bukama, e dau wase i rua. E dua e tiko ga e na matasawa ni koro, e so me ratou lai tiko tale mai e na dua tale na barayi. Me ratou takiva tiko mai na wai, ni sebera ni cabe mai na vula. Na cabe mai ni vula, e dua na balolo e dau liu mai, e ra dau vakatoka o ira na marama, o ira na kena qase e ke, e ra dau vakatoka, 'me oco ni vula'. Tagavi oti, e maroroi, e ra qai davo tale, me ra qai waraka na balolo tale, ni kida mai na mataka.

-- E rawa beka ni o ni vakaraitaka, na i balebale ni vosa oqo na 'oco'?

Oi, me vaka beka ni kakana e dau caka e na gauna ni caka vale, e ra dau caka magiti toka na kena i taukei, me oco tiko ni cakacaka.

-- Ia, na gauna e sa na knne kina na vakatakilakila oqo, e ratou sa na kaci sara mai, o ratou namata ni vanua oqo. Oqo e caka mai baravi, se ecaka i vei?

Oi, o ya ni ratou sa yaco mai o ya, e ratou na cici mai. E ratou na cici wavoki e naloma ni koro. E ratou na kaila vaka, me ra yadra na marama. Na vosa e ratou na vakayagataka, 'oveto, oveto'. Esa ra na duri cake, sa tauri na i yaya, me ra sa gole i qoli.

-- Ni sa oti ga o ya, e sa koya sara tu ga?

Oti ga o ya, ni ra sa yaco ga i baravi, e ra sa sega tale ni wawa.

-- E rawa beka ni o talanoataka vei au, na kena wasei na balolo oqo. Na kena wasei sara ki ki na veiyanuynu. Na kena kau na

balolo oqo, e na wase beka vakacava, e na wase beka vakavanua, se na gaunisala cava, e na wasei kina na balolo oqo?

Ia, ni sa saqā na balolo, ni sa buta, e sa qaravi me sa buta, me sa buta me sa rawa, e ra sa qai vakarau o ira na kena gone marama. Me ra dui lakova na kena dui veimata veiwekani. E vaka tekivu mai Yasawa i Rara, me lai yaco ki Dalomo, i Teci, Tamusua, vata kei Nabukeru, me ra kauta yani na kedra balolo. Ia, o ira e ra sa kila tu. Ni sa taga na balolo, e ra sa na kila tu, ni ra na kana talega na mata veiwekani, me vaka na veiwekani ni noda veiwekani na i taukei.

-- E na kena vakacaberi na balolo, e dua beka na ka, e ra na solia mai o ira na weka?

E ra na rawa ni ra solia mai e so na voivoi, na suka, na sovu, na i sulu me i vakatale, se me dua na kilo na yaqona.

-- Vinaka vakalevu Eseromi, ni sebera ni tini na nodaru veitalanoa me baleta na tagavi ni balolo, de tu talebeka e dua na ka o ni via tukuna, me ra rogoca o ira na gone e ra na vakarogoca na nodaru veitalanoa, me baleta na kena tagavi na balolo, vei kemudou na turaga ni Bukama. Ke tiko tale beka e dua na ka o ni via tukuna, e sa rairai kena gauna sara ga oqo. E dua na ka o ni via tukuna tale?

Au via tukuna ga vakalekaleka e na vuku ni qoli oqo, na qoli balolo. Me vaka e sa volai, ka vakadeitaki tu, e na i tukutuku ni kawa bula e Bukama, ia me vaka na nona donumaka, na i Turaga na i Talai Vakacegu sa Bale, a vola tu o koya, e ratou cavuta na qase, ni ratou sa moce e na nodratou i mocemoce, ni

balolo, e cavuti tiko ni koro e Bukama. E sega ni cavuti tiko e na koro o Bukama na 'ibo', me vaka e sa rogo levu tu e daidai. E kena i cavuti ga na balolo, na dovū, vata kei na kena i coi na vudi. Oqo e volai tu e na noda i Vola Tabu, na i taukei e Viti. E sa na donu kina vei keda na tiko i Bukama, me da qarauna, na kena veiyabaki. E na gauna oqo, e sa vaka e sa vakawaletaki tiko. E sa vaka e sega ni qarauni nak kena tei na kena uvi. Tei nakena dovū, me vaka na kena e dau caka tu i liu. E dodonu me da lesutale mada, me da raica, oqo na veika e caka mai liu. Da lesu tale, me da rawa ni maroroya, kaqarauna. O keda na taba e na gauna e daidai.

SA vinaka vakalevu sara, e sa va o ya na kena levu.

SA OTI.